

Kadın ve Savaş: Sosyal Boyutta Bir Analiz

Prof. Dr. Bahar Taner*, Zeynep Gökalp**

* Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye *; Mersin Üniversitesi, Türkiye**

E-mail: bahar_taner@yahoo.com*, z_g_81@mynet.com**

Copyright © 2019 Pınar Taner, Zeynep Gökalp. This is an open access article distributed under the Istanbul University Journal of Women's Studies, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZET

Bu çalışmanın temel eksenini patriarkal sistemin savaş ideolojisini ve kadına yüklediği misyonu değerlendirme üzerinedir. Çalışmada öncelikle savaşların sosyal boyutu ve kadın üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş, toplumsal cinsiyet ve savaş ilişkisi dünyadan örneklerle irdelenmiştir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 no.lu kararı, UNIFEM'in çalışmaları ve savaş karşıtı kadın örgütlerinin çalışmaları incelenmiş, kadınların dünya barışına katılımlarının artırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Savaş, Barış, Feminist bakış açısı

Women and War: An Analysis of the Social Dimension

ABSTRACT

The basic axis of this study is the evaluation of the patriarchal system's ideology of war and its inclusion of women in this mission. The social dimension of wars, the impact on women and the relationship between gender and war are examined through examples. By investigating the studies of anti-war women organisations, The United Nations Security Council's resolution 1325 and UNIFEM's studies, recommendations to promote the participation of women in world peace are presented.

Keywords: Women, War, Peace, Feminist perspective

1. GİRİŞ

Savaş, insanların yeryüzünde var olmasıyla ortaya çıkan ve özünde ülke/ülkelerin maddi ve manevi değerlere sahip olması dürtüsüne dayanan bir olgudur. Bir ülke sınırları içindeki etnik sınıf, din, mezhep çatışmaları sonucu çıkan çatışmalar da bu tanımda yer alır. Tarih boyunca iç ve dış odaklı savaşlar ülkelerin varlıklarını sürdürüp sürdüremeyeceklerinin bir sınava olmuştur. Bu noktada savaşın belirleyicisi konumunda olan erkek hegemonyasının kadına yüklediği misyonu sorgulamak gerekmektedir. Kadın savaşın hangi cephesinde konumlandırılmaktadır?

Kadınların savaştaki misyonunu değerlendirmeden önce savaş olgusunun geçmişten günümüze geldiği noktayı ve sosyal boyutunu irdelemek gerekmektedir. 20. yüzyılda yaşanan savaşlarda dünyanın tüm dengeleri kökünden değişmiştir. Bunlardan Birinci Dünya Savaşı imparatorluklar döneminin sonu olmuş, güçlü Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rus

Çarlığı, Almanya parçalanmış, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında geniş topraklarda yüzyıllar boyu hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu dağılmıştır.

Ardından Avrupa'nın güçlü devletlerine karşı topyekun bir ülke savunması olan İstiklal Savaşımız sonucu modern Türkiye'nin sınırları çizilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Amerika ve Rusya iki süper güç olarak ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda Kore Savaşı, 1960'lı yıllarda Vietnam Savaşı yakın tarihten örneklerdir.

Günümüzde Avrupa'da Bosna-Hersek, Orta Doğu'da İsrail-Filistin çatışmaları, Kıbrıs Barış Harekatına yol açan olaylar, Afrika'da Ruanda'da yaşanan insan kıyımı, harabe yığına dönen kentler ve kültürel değerler savaşların ardında kalan asla unutulmayacak olan anılardır.

21. yüzyıl, güçlü devletlerin hegemonik dürtülerinin ön plana çıkmasıyla güç, mezhep, etnik grup, din kökenli çatışmaların ve terörün zirve yaptığı bir zaman dilimidir. Günümüzde Orta Doğu kan gölüne dönmüştür. Yaşanan trajedinin canlı örnekleri, ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine göç etmeye çalışan Suriyeli aileler ve savaşta ailesini kaybeden çocuklardır. Çocuklar savaşın yıkıcı etkisini birebir deneyimleyerek zorunlu göçle karşı karşıya kalmaktadırlar. Suriyeli ailelerin ve savaşta aile bireylerini kaybeden çocukların bir bölümü güney sınırlarımızda oluşturulan kamplarda ikamet etmektedirler. Bir bölümü ise büyük kentlerde yeni bir yaşam kurarak istihdama ve sosyal hayata dahil olmaktadır.

Henüz barışın sağlanmasının uzak görüldüğü Orta Doğu'da çok sayıda insanın yaşamını yitirmesinin yanı sıra dağılan aileler, yaralı insanlar, yakılıp yıkılan binalar, yıkılan umutlar biçiminde giderek ağırlaşan bir tablo mevcuttur; ve bu da daha çok kadını vurmaktadır. Çünkü kadın gerektiğinde cephede savaşmanın yanı sıra savaşta yaşanan travmanın doğrudan muhatabı olmaktadır. Tarih boyunca yaşanan savaşlarda galip gelen ülkeler fethettikleri yerlerin tarihi ve kültürel değerlerini tahrip ve mal varlıklarını yağmalamakla kalmayarak, yenilen ülke kadınlarının da ırzına geçmek suretiyle hükümlerliklerini perçinlemişlerdir.

Savaşın parçaladığı toplumlarda cinsel şiddetin başlıca öznesi olan kadınlar, çatışmadan sonra da istenmeyen hamilelik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve toplumdan dışlanma gibi kalıcı etkilere maruz kalmaktadır (womenwarpeace.org). WomenWarPeace.org silahlı çatışmanın kadınlar ve kızlar üzerindeki etkisi hakkında veri eksikliğini gidermeyi amaçlamayan web portalıdır. Öte yandan dağılan ailenin güvenliğini sağlama, yaraları sarma, her ne pahasına olursa olsun temel ihtiyaçların sağlanması hep kadınların omuzlarındadır. Böylelikle, savaşın söz konusu olmadığı "huzurlu" ortamlarda bile erkekle eşitlik mücadelesi veren kadın, savaşta bu haklı mücadelesini unutturacak acıların odağı olmaktadır.

Savaşların sosyal boyutunun kadın bağlamında incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemine ve veri toplama tekniğine yer verilmekte, veri toplama tekniği kullanılarak konuyla ilgili makaleler, yürütülen çalışmalar gözden geçirilmektedir. Savaşların ülkelerde yol açtığı sosyal sorunlar ve kadın üzerindeki etkileri, savaş-toplumsal cinsiyet ilişkisi, dünyada barışı

sağlamaya yönelik çabalar üzerinde durulmakta ve barış çabalarında kadınların önemli aktörler olmalarını sağlamaya yönelik öneriler sunulmaktadır.

2. SAVAŞLARIN SOSYAL BOYUTU VE KADIN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tarihsel süreçte barışın devamlılığı ve sürdürülebilirliği adına gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda yapılan çalışmalara bakıldığında karar mekanizmalarında daha çok erkeklerin yer aldıkları görülmektedir. Savaşta özellikle cephede erkeklerin, cephe gerisinde ise kadınların savaşı farklı iki boyutta deneyimlemeleri nedeniyle, tüm tarafların adil bir sorgulamada yer alması gerekmektedir. Böylelikle erkeklerin yanı sıra uluslararası alanda kadınların bunu gerçekleştirmek için mücadele ettikleri, ulusal düzeyde ise henüz sürece dahil olmadıkları görülmektedir.

Savaş yıllarında kadınların tarih sahnesindeki rollerinin neler olduğu konusunda Peach'in çalışmasına göre (akt. Koyuncu, 2012: 131) kadınlar savaşla ilgili konuların ve kararların hep dışında bırakılarak savaşa dahil edilmemişlerdir. Savaş bir erkek işi olarak değerlendirilmiş; erkeklerin kavgası, erkeklerin birbirlerine karşı uyguladıkları, kurallarını belirleyip eyleme geçirdikleri ve ne zaman biteceğine karar verdikleri olgular olarak ifade edilmiştir.

Ülkemizde büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün izinde ve onun rehberliğinde aydın bir cumhuriyet yaratmak ve itilaf devletlerinin kölesi olmamak için kadınlar da büyük fedakarlıklar göstermişlerdir. Türk kadını bütün gücüyle cephede ve cephe gerisinde yer almış, dernekler kurarak, cephede erkeklerle beraber savaşarak, cephe gerisinde ise silah taşıyarak, cephane imal ederek, askerin yırtığını söküğünü dikerek bu mücadeleye destek vermiştir (Kırkpınar, 2001: 106). Ulus Meydanındaki kadın heykeli işte bu mücadeleciler Türk kadınının simgesidir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türk kadınına Türk ordusu saflarında resmen ve üniformalı olarak yer veren ilk general ve ilk askerdir (Göksel, 1984).

Milli mücadele döneminin ilk kadınlar mitingi 10 Aralık 1919 tarihinde Kastamonu'da gerçekleştirilmiştir. Yurdumuzun yabancılar tarafından işgal edilmesini ve yapılan vahşeti protesto etmek amacıyla bir miting yapılması planlanmış ve miting tertip heyeti kurulmuştur. Tertip heyetinde görev alan kadınlar şunlardır: Zekiye Hanım, Kamuran Hanım, Saime Hanım, Bedriye Hanım, Münire Hanım, Refika Hanım, Neyyire Hanım. Bu mitingde üç binden fazla Kastamonulu kadın bir araya gelerek ülkemizin işgalini ve yapılan insanlık dışı vahşeti şiddetle protesto etmişlerdir (Eski, 1993).

Milli mücadele'ye katılan pek çok kadın içerisinde Halide Edip, Asker Saime, Kılavuz Hatice, Tayyar Rahime, Fatma Seher Hanım (Kara Fatma), Gördesli Makbule, Binbaşı Ayşe, Nezahat Hanım, Süreyya Sülün Hanım'ın adları özellikle dikkat çekmektedir. Halide Edip ve Müfide Ferit basındaki yazılarıyla anılması gereken iki isim olarak öne çıkmaktadır (Kırkpınar, 2001: 111-112). Milli ordunun kadın temsilcisi, Dersim Harekatının "kahramanı" ve pek çok alanda öncü Sabiha Gökçen'in hayatı ordu, savaş ve militarizm bağlamında sormamız gereken sorulara önemli bir boyut eklemiştir (Altınay, 2001).

Savaş zamanında düşman ülkenin kadınlarına tecavüz edilmesi sık gerçekleşen bir eylemdir. Çünkü kadın bedeni vatan olarak algılanmakta ve elde edilen bir parça toprağı temsil etmektedir (Özdemir, 2015: 311). Hansen'in çalışmasına göre Bosna'da Sırp kuvvetlerinin tecavüzü bir silah olarak sistematik biçimde kullanmaları, ayrıca kadını düşmandan çocuk sahibi olmaya zorlamaları ve kadının tecavüze uğradığı yere dönmeyeceğı düşüncesi ile hareket etmeleri tecavüzün Bosna'da bir soykırım yöntemi olarak kullanılmasına neden olmuştur. Bir başka örnekte ise on binlerce Güney Sudanlı kadına Janjaweedler (Arap kökenli silahlı milisler) tarafından tecavüz edilerek, bu kadınların ülkeyi terk etmeleri sağlanmıştır (Arman & Şerbetçi, 2012: 72-74).

Suriye iç savaşında yine en çok zararı kadın ve çocukların gördüğü, cinsiyete dayalı şiddetin bir savaş silahı olarak kullanıldığı yönünde haber, anlatım ve raporlar bulunmaktadır. EMHRN'nin (Akdeniz İnsan Hakları Ağı - Euro-Mediterranean Human Rights Network) hazırladığı bir raporda aralarında Şam'ın da bulunduğu 7 şehirde tecavüz vakalarının belgelendiğine, tecavüzlerin hükümet karşıtı gösteriler esnasında, güvenlik noktalarında veya gözaltı yapılan yerlerde gerçekleştiğine yer vermiştir. Bu tecavüzlerle kadın bedeni gözaltında ya da askeri operasyonlar esnasında muhalif grupları baskı altına almak, gözdağı vermek ve küçük düşürmek için bir savaş silahı olarak kullanılmıştır (MAZLUMDER, 2014: 16).

Virginia Woolf'un "bir kadın olarak benim ülkem yoktur, bir kadın olarak bir ülke de istemiyorum, bir kadın olarak tüm dünya benim ülkemdir" (akt. Tümer & Gümüş, 2007) sözü toplumsal cinsiyet perspektifinde değerlendirildiğinde dişil anlayışın bu argümana dayalı olarak, savaşı kabullenene ve ezilen taraf olmamak için, biz anlayışıyla mücadele ederek tüm yaşam alanlarını sahiplendiğı, eril anlayışın ise tüm yaşam alanlarını kendi özelinde sahiplenmek istediğı söylenebilir.

Kadınların barışın devamlılığı adına yürüttükleri projelerden biri, 1 Ekim 2014 tarihinde Çanakkale'de 200 kadın tarafından gerçekleştirilmiştir. Kadınlar 99 yıl önce Çanakkale savaşında kullanılan ve Cumhuriyet Meydanı'nda sergilenen topun üzerini örgülerle örtmüşlerdir. Böylece savaşı simgeleyen topun barışı çağrıştırması amaçlanmıştır (Ek 1).

3. TOPLUMSAL CİNSİYET VE SAVAŞ İLİŞKİSİ

Kültürler ve süreçler üzerinde yapılan çalışmalarda ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin savaşların hem nedenini hem de sonucunu belirlediğı görülmektedir. Bir çok toplumda çocukların yetiştirilmesi, okul dönemi, rekreasyon, medya, istihdam gibi alanlar ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin üretildiğı kültürel süreçler olup, fiktif veya gerçek anlamda militarizasyon ve savaşa girmeyi de içermektedirler. Başka bir deyişle, ataerkil bir toplumda hiyerarşik ilişkiler militarist ve milliyetçi toplumların gereksinimlerine özellikle uygun düşmektedir (Cockburn, 2015: 106-108).

3.1. Savaşa Hazırlık

Ataerkil toplumlarda otoriter, rekabetçi ve saldırgan özellikler taşıyan hegemonik erkeklik, kadınlar tarafından değerli bulunmakta veya hoş görülmektedir. İşte tam da bu tür toplumsal cinsiyet ilişkileri toplumları savaşa hazırlamaktadır. Öte yandan militarizasyon ve savaş ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerini üretmektedir. Bu tür bir analizde, barışın sağlanması ve sürdürülmesi için toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesi gerekli olmaktadır (Cockburn, 2015: 110).

Ataerkil toplumlarda kadın, ana olarak ulusu için doğurduğu oğullar bakımından yüceltilmekte, dışarıdan gelecek bir saldırıya karşı doğurduğu oğlu tarafından korunması gereken bir varlık olarak güçsüzleştirilmektedir. Bu anlamda, kadınlara yüklenen savaş eylemi oldukça sınırlıdır (Arman & Şerbetçi, 2012: 75). Geleneksel görüşe göre kadınlar doğal olarak barışçıl, erkekler ise kavgacı-savaş yanlısı olarak görülmekte, bütün kadınların ya da erkeklerin bu tanımlara dahil edilmelerinin ne derece doğru bir yaklaşım olduğu tartışılmamaktadır (Koyuncu, 2012: 133). Akgül'ün çalışmasına göre (akt. Işık & Eşitti, 2015: 661-662) kendilerini sürekli olarak tamamlayıcı ve yardımcı konuma iten cinsiyetçi yaklaşıma destek verdikleri sürece değer kazandıklarını düşünen kadınlar, bu değeri kaybetmemek adına savaşı teşvik edebilmekte; erkeklerin cesaretsiz kaldığı durumlarda şiddetli bir kışkırtıcı rolüne bürünebilmektedirler.

3.2. Ülkenin Savaşa Girmesi

Toplumsal cinsiyet ilişkileri bir ülkenin savaşa girmesinin başlıca nedenini oluşturabilir. Tarih eril düzenin dayattığı yanlış politik kararlar neticesinde savaşa sürüklenen ülke örnekleriyle doludur. Bunlara örnek Amerika'nın Vietnam'da ve Afganistan'da girdiği savaşlardır. Bu örneklerle bakıldığında ataerkil cinsiyet ilişkilerinin ekonomik sınıfı, milliyetçiliği ve emperyalist anlayışı etkilediği görülmektedir (Cockburn, 2015: 111).

Enloe'ya göre kadınlar milliyetçi hareketlerde ve çatışmalarda çoğunlukla sembolik rollere indirgenmişlerdir. Milliyetçi hareketlerde ulus tarafından yüceltilen kadınlar, çatışmalarda ele geçirilip aşağılanacak savaş ganimetleri olmuşlardır (Işık & Eşitti, 2015: 661). Ataerkil düzende toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumumuzdaki cinsiyet-toplumsal cinsiyet düzenlemeleri rol dağılımı, militerleşmeyi doğal bir durum, savaşı da bir tür tatmin aracı olarak görmemizi sağlayacak şekilde bir kültürü empoze ettiği için bizi savaşa önceden hazırlar (Cockburn, 2010). Ataerkil düzende milliyetçilik ve militarizm birbirinden güç almaktadır. Milliyetçilik ataerkil düzene aşiktir, çünkü ataerkil düzen ona gerçek minik vatanseverler doğuracak kadınları sunmaktadır. Militarizm de ataerkil düzene aşiktir; çünkü ataerkil düzende kadınlar oğullarını asker olmaları için kendisine takdim etmektedirler. Ataerkil düzen milliyetçiliğe ve militarizme aşiktir; çünkü bu ikisi tam anlamıyla erkeksi erkekler üretirler. Eğer bunlar doğruysa ve somut örneklerle desteklenebiliyorsa toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin savaş ortamını yaratan ve bu ortamın sürmesini sağlayan sistemin bir parçası olduğu görülmektedir (Cockburn, 2003).

Bu duruma en iyi örnek Bosna-Hersek'tir. Savaş sonrası ekonomik durum yoksulluk, işsizlik ve geleceğe dair ümitsizlik ekseninde şekillenirken, eril şiddet de bu ekseninde kendine yer edinmiştir. Savaştan dönen insani duyguları körelmiş, hatta bazıları deneyimli tecavüzcüler haline gelmiş erkekler evin kendisini bir savaş alanına dönüştürmüşlerdir. Örneğin Kuzey İrlanda'da işsiz ve mutsuz erkekler hırslarını eşlerinden ve sevgililerinden çıkarmışlardır. Bosna'da olduğu gibi, eril şiddet burada da 'barış'ın bir özelliği olmuştur (Cockburn, 2013: 29-30).

Erkek hegemonyası, savaşılan ülkeyi kadına benzetmektedir. Bu nedenle her erkek için kadın bedeni namusun simgesi ve korunması gereken bir hazine olup, politik ve cinsel üstünlük açısından önemlidir. Bu bağlamda, cinsel açıdan sömürünün ulus bilinci üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Örneğin; işgal edilmiş düşman uluslar kadınsılaştırılarak boyun eğmiş ve hadım edilmiş olarak görülür. Bu nedenle, zafer kazanmak da erkeksileştirilerek değerlendirilir (Arman & Şerbetçi, 2012: 74).

3.3. Dövüş Eğitimi

Ataerkil toplumlarda saldırganlık ve şiddet eylemlerinin ödüllendirilmesi genç erkekleri dövüşçülüğe özendirmekte, silahlı çatışma ortamını normal görmelerine ve bu ortamdaki varlıklarını erkekliklerinin en üst düzeyde tatmini olarak benimsemelerine yol açmaktadır (Cockburn, 2015: 111).

Savaşa doğrudan ya da cephe gerisinden katılan tüm kadınların bireysel anlamda davranışları değişikliğe uğramış ancak toplumsal cinsiyet rollerinde büyük değişimler meydana gelmemiştir (Keşoğlu, 2010: 144). Erkeklerle cesaret, savaşma kabiliyeti, irade ve güç özellikleri atfedilirken, kadınlara korku, zayıflık, güçsüzlük özellikleri atfedilmiştir. Cinsiyetçi bakış açısına göre savaş eylemi kadını korumak uğruna gerçekleştirilen bir etkinlik olarak görülmüş, bu nedenle savaş erkeksi değerlerle, zafer ise kadınsı değerlerle özdeşleştirilmiştir. Böylelikle erkeğin koruyucu rolü, kadının korunan pozisyonu pekiştirilmiştir (Işık & Eşitti, 2015: 669-670).

Christine Bell ve Catherine O'Rourke'nin belirttiği gibi, cinsiyet ayrımcılığı, eril tahakküm, fiziksel, sosyal ve hukuksal güvenlik gibi konuların özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında iyileştirilmesi sorununa çoğunlukla ikincil bir önem atfedilmekte ya da hiç önem verilmemektedir (Egbatan, 2013: 10-11). Bu durum eril iktidarın hükmetme savaşının bir sonucu olarak görülmektedir. Ancak uluslararası ilişkilerde feminist yaklaşımların özellikle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren bir gelişim süreci içerisine girmesi, uluslararası ilişkiler alanının temel çalışma konularından biri olan güvenlik başlığının feminist çalışmaların da ilgi alanı haline gelmesine zemin hazırlamıştır (Koyuncu, 2012: 116).

Betty Reardon'a göre savaş, ataerkillik, militarizm, cinsiyetçilik, barış ve dünya düzeni kavramları feminizm ile yakından ilgili ve bağlantılı kavramlardır (Ataman, 2009: 23). Feministler, uluslararası ilişkiler çalışma alanının güvenlik başta olmak üzere bütün çalışma alanlarının bir revizyon sürecinden geçirilmesi, cinsiyetçi olmayan bir bakışla tüm yapı ve

davranışların tekrar ele alınarak bunların özünde var olan patriarkal eğilimin değiştirilmesi üzerinde durmaktadırlar (Koyuncu, 2012: 117). Bu düşünceden hareketle bazı feministlere göre savaşın mağduru sadece kadınlar değildir. Onlara göre militarist uygulamalardan erkekler de zarar görmektedir. Bu ortamı yaratan durum, içine doğduğumuz toplumların bizlere dayattığı normlardır (Arman & Şerbetçi, 2012: 67-68).

3.4. Savaş Süreci

Brian Easlea'ya göre: erkek elindekiyle yetinen değil, daha fazla güç ve iktidar isteyen, barış değil savaş peşinde koşan bir bireydir. Nietzsche'ye göre ise bu durum arz talep ilişkisinden ibarettir. Üreme ve üretme üzerinde tahakküm sahibi olan eril iktidara rıza gösteren ve geleceğin savaşçıları doğuracak olan kadındır. Erkek kadından doğurmasını talep ederken, kadın erkeğin savaşıp onu korumasını arzu etmektedir (Berktaş, 13 Mart 2010).

Virginia Woolf erkeklerin doğuştan savaşçı olmadıklarını, eril savaşçılığın yüceltildiği bir toplumsal düzen içinde doğdukları için çoğunun savaşmaya ve öldürmeye programlandığını savunmuştur. Bu toplumlarda kadınlar da bu eril savaşçılığın yüceltildiği toplumsal yapının devamlılığını sağladıkları için savaşı desteklemektedirler. Ancak kadınlar bu eril normların merkezinde olmadan kendi politikalarını ürettiklerinde ve dolayısıyla militarizme destek olmadıklarında savaşı önleyebilirler (akt. Tümer & Gümüş, Temmuz 2007).

3.5. Barış Müzakereleri

Siyasi ve yasal haklarda eşitliği savunan feministler, savaş sürecinde kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak maruz kaldıkları şiddetin ortadan kaldırılması ve daha eşit bir dünyanın inşası için kadınlara her alanda fırsat verilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Özdemir, 2015: 316).

Blanchard feministlerin savaş ve barış kavramlarına yükledikleri yeni anlamları ve söylemleri dört kategoriye ayırarak feminist güvenlik yaklaşımına vurgu yapmıştır.

-Birincisi, feministler kadınların uluslararası güvenlik politikalarının yürütülmesinde söz sahibi olmamalarını ve karar verme mercilerinde yer almamalarını sorgulamalıdır.

-İkincisi, savaş ve barış zamanlarında kadınların devlet tarafından yeterince korunmaması üzerinde durulmalıdır.

-Üçüncü olarak, kadınların barış kavramıyla özdeşleştirilmesi kadar, savaşa katılmaları ve savaşı desteklemelerine de vurgu yapılması gerekmektedir.

-Dördüncüsü ise, son zamanlarda ileri sürülen "feministlerin sadece kadın konusunu dile getirdikleri" varsayımını sorgulamaya başlamalarıdır.

Mary Burguières, feministlerin uluslar arası güvenlik, savaş ve barış konularında üç farklı yaklaşım geliştirebileceklerine vurgu yapmıştır. Birincisi, feminist yaklaşımların çoğunluğuna göre kadın doğası ve kadınlık değerleri uluslar arası barışı sağlama noktasında önemli

ölçütlerdir. İkincisi, feministler cinsiyet ayrımını reddetmektedirler; buna göre kadınlara savaş ve barış konularında erkeklerle eşit statü hakkı verilmesi gerekmektedir. Son olarak Mary Burguières gibi bazı feministler militarist güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadırlar (Ataman, 2009: 24-25).

3.6. Yenilginin Yaralarını Sarma

Feminist çalışmalara göre, savaş sonrası kadınlar yasal haklar, kaynaklara erişim açılarından erkeklerle eşit konumda değildirler. Ayrıca kadınlar parlamentoda yeterince temsil edilmemekte ve alınan uluslararası kararlarda yaptırım sağlanamamaktadır (Özdemir, 2015: 315-316). Bu durumun sonucu olarak kadın-erkek eşitsizliği, kadın ve erkek toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasındaki cinsiyetçi yapı savaş sürecinde de kendini göstermektedir (Işık & Eşitti, 2015: 658).

Feministler barış kavramını sorgularken barışın getirileri yanında savaşın kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde de durmaktadırlar. Savaş öncesi ve sonrası süreçten en fazla etkilenen gruplar kadınlar ve çocuklar olduğu için özellikle savaş döneminde işsizlik, açlık, hastalık, psikolojik baskı gibi etkenler de en çok bu grupları mağdur etmektedir. Savaş sonrası dönemde çocuk bakımı erkekten çok kadınlara yüklenen bir sorumluluk haline gelmekte, kadınlar kendi yaşadıkları psikolojik ve ekonomik travmaların yanı sıra çocukların savaş sonrası travmaları ile de ilgilenmek zorunda bırakılmaktadırlar (DGE, 2011: 44).

Savaş döneminde ulusal gelirin büyük bir bölümü silah ve diğer savaş teçhizatının alımına ayrıldığı için, eğitim ve sağlık gibi önemli kamu hizmetlerinde erkeklerle eşit konumda olmayan kadının gündelik hayatı olumsuz yönde etkilenmektedir (DGE, 2011: 51). Savaşın tek kötü yüzü işsizlik, açlık, hastalık ve psikolojik baskı değildir. Daha da vahim olan kadınlara uygulanan tecavüz vakalarıdır. Eril iktidarın cezalandırma yöntemi olarak başvurduğu bu eylem sadece kadın bedenine vurulan bir darbe değil, ulusun milli değerlerine ve hukuki otoriteye de vurulan bir darbedir.

Ülkemizde nesilden nesile aktarılan bazı değerler ve yargılar ulusun bölünmez bütünlüğünü simgelemektedir. Özellikle yüzlerce hatta binlerce kadın hem savaş ve çatışmalarda hem de sonrasında şiddet mağduru konumuna gelmeye ve failer cezasız kalmaya devam etmektedir. Kadına şiddet ve bu şiddetin cezasız kalması adeta savaşın bir geleneği haline gelmiştir. Bu yüzden feministlere göre savaş döneminde kadın ve kadın bedeni bir ganimet olarak algılanmamalı, kadın gerek askeri kurumların gerekse siyasi otoritenin karar alma mercilerinde temsilci olarak bulunmalıdır.

3.7. Vatandaşlığın Erkeksi ve Militer Olarak Yapılandırılması

Bazı feministlerin toplumsal cinsiyetçi yaklaşımına göre kadınlar barış görüşmelerinde iletişim becerileri ve müzakere yetenekleri ile uzlaştırmacı olabilirler. Yine bazı feministlere göre ulusal güvenlik anlayışı felsefi, akademik ve siyasi açılardan yeniden sorgulanmalı, erkek merkezli olarak kabul edilen güç kavramı cinsiyet eksenli olarak yeniden

tanımlanmalıdır. Ancak bütün bu görüşlere rağmen kadınlar siyasal otorite kurumlarında ve askeri kurumların karar verme mercilerinde yeterince temsil edilmemektedirler (Ataman, 2009: 24). Ataman'ın da belirttiği gibi, savaş durumunda ulusal güvenliği ve sosyal düzenin devamlılığını sağlayan mekanizmanın başındaki güç, erkek merkezli bir güçtür. Birçok ülkede orduya sadece erkeklerin alınması ve askeri gücün erkeklerde doğuştan olduğu inancı, savaş ve güç kavramlarını eril iktidarla ilişkilendirmeye neden olmaktadır. Feministler, uluslar arası ilişkiler alanında güvenlikle ilgili çalışmalarda bir eksikliğin olduğunu, bunun giderilmesi için kadınlara da bu çalışmalarda fırsat verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler (Koyuncu, 2012: 128).

4. DÜNYA BARIŞINA KADININ KATILIMI

Atatürk 22 Nisan 1935'de İstanbul'da Beylerbeyi Sarayında "Milletlerarası Kadın Kongresi"nin düzenlenmesine, dünya çapında ünlü kadınların ve yazarların toplanmasına vesile olmuş, bu vesile ile Türk kadınlığının, Dünya kadınlarıyla ilişkilerinin alacağı şekli de "Türk kadınının Dünya kadınlığına elini vererek dünya barış ve güveni için çalışacağına emin olabilirsiniz" sözleriyle tayin ve tespit etmiştir (Göksel, 1984). Ancak Atatürk'ün önerdiği bu kongrenin zeminini hazırlayan Türk kadının siyasal haklarını elde etme başarısıdır. Milletlerarası Kadın Kongresinin İstanbul'da toplanmasının ardında Türk kadının siyasal haklarını elde edişi yatmaktadır. Birçok ileri Batı ülkesinde kadınların siyasal hakları kısıtlıyken, Türkiye gibi, daha 20. yüzyılın başında kadının toplum yaşamına kapalı olduğu bir ülkede, seçme seçilme hakkını elde etmesi dünya kadın hareketi için örnek gösterilecek bir gelişmedir (Toprak, 1994: 6).

Cockburn'a göre savaşa karşı çıkan, eşit düzlemde barış taraftarı bir kadın hareketinin konumlanması için sürekli, günlük seçimler yapılmak zorundadır. Yapılan seçimler dövizlere yazılan sloganlara, broşürlerde kullanılan kelimelere, kampanyalar için bastırılan basın bültenlerine titizlikle yansıtılmalıdır. Cockburn böylesi seçimlerin, her daim değişen siyasi koşullar içinde, feminist bir çözümlenmenin yardımı olmadan doğru bir şekilde yapılabileceğine inanmamaktadır (Cockburn, 2003).

Kadın bedenine yapılan cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin savaş ve çatışmalarda, ateşkes sürecinde ve barış sürecinde devam etmemesi için uluslararası yaptırımlar gündeme gelmektedir. Bu yaptırımlarda devletlerin din, ırk, köken ve grubu ne olursa olsun kadınların korunması konusunda neler yapmaları gerektiğinin altı çizilmektedir (Özdemir, 2015: 313). Ancak günümüzde kadına yönelik şiddetin birçok ülkede ivme kazanması yasalardaki korumanın uygulamaya yansımadağını göstermektedir.

Kadınların barış sürecine katılımını destekleyen ve karar alma mercilerinde kadın temsilci olmasının önemine değinen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararı ve destek kararlar kadınlar açısından önemli bir düzenlemedir. Üye devletleri kadın-barış-güvenlik konularında duyarlı olmaya ve tüm insanlığın kaderini belirleyen barış kararlarını alırken kadın temsilci sayısını artırmaya davet etmektedir. Ayrıca Kadın Barış İnşacıları

Küresel Ağı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararının ve destek kararların uygulanıp uygulanmadığı denetlenmektedir. Türkiye bu metni imzalamasına karşın bugün barış görüşmelerine bakıldığında erkeklerin karar ve görüşleri etrafında şekillenen bir süreçten söz etmek mümkündür (Egbatan, 2013: 13-14).

Barış ancak cinsiyet eşitliği, ekonomik eşitlik ve evrensel temel hak ve özgürlüklerin güvence altında olması halinde gerçeklik kazanabilir. Bu üç unsurun gerçekleşmesi için kadınların politik, ekonomik ve sosyal yaşamın her alanında erkeklerle eşit biçimde katılım göstermesinin sağlanması, temel haklarının etkin kılınması gerekmektedir (Koyuncu, 2012: 132).

4.1. BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 No'lu Kararı ve Destek Kararlar

1325 (2000) Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı Kadınlar, Barış ve Güvenlik konu başlıkları altında Güvenlik Konseyi tarafından 31 Ekim 2000 tarihinde kabul edilmiştir. Bu belgedeki özellikle bazı kararlar toplumsal cinsiyet ve savaş ilişkisi bağlamında üzerinde durulmayı gerektirmektedir.

5. madde: Barış koruma operasyonlarına toplumsal cinsiyet bakış açısını getirme konusundaki isteği ifade eder ve Genel Sekreteri saha operasyonlarında, uygun olan yerlerde, toplumsal cinsiyet unsurunun göz önüne alınmasını sağlamaya teşvik eder.

10. madde: Silahlı çatışmaların tüm taraflarını, kadın ve kızları cinsiyete bağlı şiddetten, özellikle tecavüz ve diğer cinsel suçlardan ve silahlı çatışma durumlarındaki bütün şiddet türlerinden korumaya yönelik özel tedbirler almaya çağırır.

15. madde: Güvenlik Konseyi görevlerinin yürütülmesinde, yerel ve uluslar arası kadın gruplarıyla danışmalar da yapmak suretiyle toplumsal cinsiyet ve kadın haklarının gözetilmesini sağlama konusundaki istekliliğini ifade eder.

16. madde: Genel Sekreteri, silahlı çatışmaların kadın ve kızlar üzerindeki etkileri, kadınların barışın tesisi, barış süreçlerinin toplumsal cinsiyet boyutu ve çatışma çözümlerindeki rolü hakkında bir çalışma yapmaya davet eder ve ayrıca Güvenlik Konseyi'ne bu çalışmanın sonuçları hakkında bir rapor sunmaya ve bunu tüm Birleşmiş Milletler Üye Devletleri'nce erişilebilir kılmaya davet eder.

17. madde: Genel Sekreter'den, barış güçlerinin görev yaptığı dönem boyunca toplumsal cinsiyet bakış açısı ve kadın ve kızlarla ilgili diğer tüm konularda kaydedilen ilerlemeleri, uygun olduğunca Güvenlik Konseyi'ne verdiği raporlara dahil edilmesini talep eder (Security Council, 2000).

4.2. 1325 No.lu Karar ve Destek Kararların Temel Amaçları

1325 No.lu karar ve destek kararlar çerçevesinde kadınların ihtiyaçlarını ele alma ve şiddete maruz kalmış kadınlara adalet sağlama konusunda onarım önemli bir yer tutmaktadır. Onarım (ya da tazminat programları) değişik türlerde reformları içermektedir. Mağdurlara

maddi tazminat verilmesinin yanı sıra sağlık ve eğitim alanında çalışmalar ve resmi makamlardan gelen özür gibi uygulamalar mevcuttur. Örneğin, Sierra Leone’de kadınlara sağlık ile ilgili hizmetler sunulmuş, iş yaşamına dahil olabilmeleri için beceri geliştirme eğitimleri verilmiştir (Egbatan, 2013: 12).

1325 No’lu karar ve 1820, 1888 ve 1889 sayılı destek kararların temel amaçları karar alma süreçlerine kadınların katılımını güçlendirmek, cinsel şiddeti bitirmek ve cinsel şiddetin cezasız kalmasını engellemektir (women, war and peace). BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 No’lu kararını takiben 2008 yılında kabul edilen 1820 sayılı kararı direkt olarak çatışma ve çatışma sonrası dönemde uygulanan cinsel şiddet ile ilgilidir. Kararda çatışma sırasında sistematik olarak uygulanan cinsel şiddet ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması arasındaki doğrudan ilişkiye vurgu yapılmaktadır. Kararla birlikte Güvenlik Konseyi, şiddeti sona erdirmek için önlem alma, sorumluları cezalandırma, sistematik şiddetin uygulandığı durumlarda rapor hazırlama ve şiddeti ortadan kaldırmak için stratejiler geliştirme vaadinde bulunmaktadır (DGE, 2011: 13).

2009 yılında kabul edilen 1888 sayılı karar ile üye ülkelerin cinsel şiddete ilişkin çatışmalara son vermelerine ve bu konuda liderlik, uzmanlık ve diğer kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine odaklanılmıştır. 1325 No.lu kararda barış inşacılar olarak kadınlar organizasyonunun katılımını güçlendirmek için barış işlemleri, erken iyileşme, yönetim ve barış operasyonlarına onların katılımı kapsamında çatışma önleme çağrısı yapılmıştır. Yine 2009 yılında kabul edilen 1889 sayılı karar ile 1325 No.lu kararı tamamlayıcı bir karar olarak uygulayıcılığına çağrı yapılmıştır (women, war and peace). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) komitesinin 1992 yılında kabul ettiği kadına yönelik şiddete dair 19 No.lu önergesinde savaş, toprak işgali ve çatışma durumunun, öncelikle fahişeliğin, kadın ticareti ve kadına yönelik cinsel tacizin artışı gibi sonuçlar doğurduğu tespit edilmiş, özel koruma ve cezai önlemler alınmasını gerektiren durumlar detaylıca incelenmiştir. Yine yerel ve uluslararası silahlı çatışmalar sırasında kadın haklarının eşitlik temelinde korunmasına dair normlar da ortaya konmuştur. CEDAW komitesi 1999 yılında kabul ettiği kadınlar ve sağlık konusuna dair 24 No.lu önerge ile çatışma durumu yaşamış ya da sığınmacı durumuna düşmüş kadınlar başta olmak üzere, üye devletlere bu tür durumlarda travma tedavisi ve danışmanlık hizmeti de dahil olmak üzere gerekli korunma ve sağlık hizmeti verilmesini tavsiye etmiştir. CEDAW Komitesinin 23 No’lu önergesi özellikle silahlı ve diğer türden çatışmaların kadınlar üzerindeki erkeklerden farklı etkilerini anlayabilmek için cinsiyet-duyarlı perspektifin uygulanmasının önemi üzerinde durmaktadır (DGE, 2011: 15-19).

Stone’un çalışmasına göre (akt. Çelik, 2016: 2) barış görüşmeleri sonunda imzalanan anlaşmalarda, kadınların katılım gösterdikleri anlaşmaların 2 yıldan daha uzun bir süre barış sağlama olasılığı, katılmadıkları anlaşmalara oranla yüzde 20 daha fazladır. Barış görüşmelerinin en başından itibaren tüm süreç boyunca kadınların katıldıkları durumlarda 15 yıldan uzun süreli barış sağlama şansı yüzde 35 artmaktadır. Ocak 2017 itibariyle 64 ülke

United Nations Security Council (UNSCR) 1325'in uygulanmasına ilişkin Ulusal Eylem Planı hazırlamıştır. Ayrıca Cezayir, Angola, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Kazakistan, Letonya, Tayland ve Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti 2017 yılında bir Ulusal Eylem Planı (UEP) geliştirme kararı almıştır. UEP, Kenya, Ukrayna ve Timor Leste'de benimsenmiş olup henüz düzenlenmemiştir. Türkiye şu anda UNSCR 1325'in uygulanmasına ilişkin Ulusal Eylem Planına sahip değildir. Türkiye ve Bangladeş bir UEP hazırlayacaklarını ancak henüz bir tarih belirlemediklerini bildirmişlerdir (peacewomen).

4.3. UNIFEM'in Çalışmaları

Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu (United Nations Development Fund for Women) dört temel tematik alana odaklanmaktadır. Bunlar barışı tesis, güvenlik ve adalet, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çatışma sonrası insani yardımdır. UNIFEM, kadının barış yapıcı ve barışı koruyucu çabasının yanı sıra karar vermeye de her düzeyden kadının aktif katılımını savunan önemli bir aktör olmuştur. Bu çalışma büyük ölçüde BM Güvenlik Konseyi'nin kadın, barış ve güvenlik kararlarını desteklemektedir.

UNIFEM'in çalışmalarına bazı örnekler şunlardır: Gine'de soruşturma komisyonu, Liberya ve Sierra Leone'de uzlaşma ve hakikat komisyonu için uzman ve teknik yardım sağlama, yerel Afgan girişimlerine kadın katılımını güçlendirmek ve geçici adalet mekanizmalarına cinsiyet bakış açılarını dahil etmek, Abhazya ve Güney Osetya'da çatışma nedeniyle yerinden edilmiş kadınların seslerini duyurmak, dünya ölçeğinde en iyi güvenlik sektörü reformu ile ilgili uygulamaları paylaşmak için çalıştaylar düzenlemektedir.

4.4. Savaş Karşıtı Kadın Örgütleri

Cockburn'a göre kadınların savaşa karşı örgütlenmelerinin iki nedeni vardır: Birincisi, kadınların savaşın erkekler ve kadınlar üzerinde farklı bir etki yarattığını görmeleri ve tecrübelerini görünür ve anlaşılır kılmak istemeleridir. Esas sorun kısmen erkeklerin ve kadınların bir silahlı mücadele sırasında farklı şeyler yapması ve farklı olarak konumlandırılmalarıdır. Kadınların militarizm ve savaşa karşı örgütlenmelerine dair ikinci sebep ise, kadınların protestolarını kendilerine özgü şekillerde gerçekleştirmeyi sevmeleridir. Savaş karşıtı kadın örgütleri kuran feministlere göre, erkek egemenliğini, erkek hiyerarşilerini, itaatkar veya kurban olarak gösterilen kadınlıkları içinde bulunduran toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ataerkillik; militarizmin ve savaşın kaynağıdır (Cockburn, 2011).

Avrupalı kadınlar tarafından kurulan Özgürlük ve Barış İçin Uluslar arası Kadın Birliği sivil toplum örgütü (1915), İsraili kadınların başlattığı Siyahlı Kadınlar (1988) eylemlilik ağı, İsraili ve Filistinli feminist kadınların kurduğu Bat Shalom (1993), İsraili kadın ve vicdani retçi erkeklerin kurduğu New Profile (1998), İsraili ve Filistinli kadınların kurduğu Barıştan Yana Kadınlar Koalisyonu (2000), Amerikalı kadınların kurduğu Codepink (2002) kadınların barış için bir araya gelip seslerini duyurdukları örgütlerdir. Özellikle İsraili ve Filistinli

kadınların kurdukları örgütlerin ortak özelliği İsrail’de hayatın her alanında kendini gösteren savaş yanlısı anlayışı eleştirmeleri ve barış içinde yaşama isteğiyle bir araya gelmeleridir. Amerikalı kadınların kurduğu Codepink, Irak Savaşı konusunda Amerikan politikasına tepki veren ve Irak’ta Savaş Gözlem Bürosu kurarak savaş karşıtı pembe alarm veren kadınlardan oluşmaktadır. İsraili kadınların başlattığı Siyahlı Kadınlar eylemlilik ağı ile kadınlar matemini rengi olan siyahlara bürünerek şiddetin kol gezdiği bölgelerde nöbet tutmuşlardır. Bu eylemlilik ağı sadece İsrail’de değil ABD, İngiltere, İtalya, İspanya ve birçok ülkede sürdürülmektedir. Barış için kurulan kadın örgütleri içerisinde en eskisi Özgürlük ve Barış İçin Uluslararası Kadın Birliği’dir. Birinci Dünya Savaşı’na tepki olarak kurulan örgüt, savaş sonrası imzalanan antlaşmaların kalıcı barış ortamı için yeniden düzenlenmesi, şiddetin ve ırkçılığın ortadan kalkması için tüm dünya ülkelerinin silahsızlanması ve bu yönde kamuoyu algısı yaratılması gerektiğini savunmuştur (Tümer & Gümüş, Temmuz 2007). Ancak daha sonra ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı yaşananlardan ders alınmadığının göstergesidir.

Siyahlı Kadınlar’ın ikili bir stratejisi vardır: Birincisi, kendi hükümetinin militarizmine ve milliyetçiliğine karşı çıkmak ve bunun diğer halklar üzerindeki kötü etkilerinin sorumluluğunu almak; ikincisi ‘düşman’ diye tabir edilen, savaş bölgesi içinde ve dışındaki kadınlar arasında bağlantı ve dayanışma köprüleri kurmak ve sürdürmek (Cockburn, 2010). Militarizme Karşı Kadınlar Ağı (Women's Network against Militarism) militarizme karşı uluslararası bir dayanışma ağı yaratarak gerçek güvenliği geliştirmek, örnek almak ve korumak misyonu çerçevesinde ABD’deki ve Güney Kore, Japonya ve Filipinler gibi, Pasifik’te, ABD üslerine ev sahipliği yapan ülkelerdeki grupları bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Deneyimlerin paylaşarak militarizm, emperyalizm ve baskı sistemleri ile toplumsal cinsiyete, ırka, sınıf ve ulusa bağlı sömürü sistemleri arasında önemli bağlantılar kurarak ortak bilinci ve sesi güçlendirme hedeflenmektedir (Cockburn, 2010).

Uluslararası alanda en iyi tanınan ve en büyük barış için kadın örgütü Kolombiya’da kurulan La Ruta Pacifica (Çatışmaların Siyasal Müzakeresi İçin Kadınların Barışçıl Yolu) dir. En karakteristik eylemleri ülkenin her köşesinden 3000 kadar kadının elli ya da altmış otobüsle kötü şekilde etkilenmiş bir bölgeye giderek bölge kadınlarıyla dayanışma gösterdiği muazzam etkinlikler düzenlemesidir (Cockburn, 2010). Örgütün iki temel amacı bulunmaktadır: Birincisi, savaşın kadın bedeni üzerindeki etkilerini fark edilebilir hale getirmek, ikincisi ise savaşları ortadan kaldırmak adına politik müzakereleri gerçekleştirmede ısrarcı olmaktır (Arman & Şerbetçi, 2012: 72).

Askeri Şiddete Karşı Çıkan Aktif Okinawalı Kadınlar (Okinawan Women Active Against Military Violence - OWAM) ise ABD üslerinin kaldırılmasını savunan bir örgüttür (Cockburn, 2011). Mano Nehri Kadınları Barış Ağı (The Mano River Women’s Peace Network, Marwopnet) adlı örgüt uluslararası bir şekilde savaşa sürüklenmiş üç komşu ülkenin -Liberya, Gine ve Sierra Leone’nin- kadınlarını içermektedir. Her üç ülkeden kadınları içeren delegasyonlar olarak, üç başkent -Freetown, Monrovia ve Lome- arasında uçak yolculukları yapılmakta, izleyiciler, başkanları ve diğer liderlerle bir araya gelmekte, liderlerin oturup

müzakereye başlaması sağlanmaktadır (Cockburn, 2010). 2011 yılında United Nations Development Programme-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişim Endeksi'ne göre gelişmişlik açısından 187 ülke arasında 180. sırada olan Sierra Leone'deki sivil toplum çabaları oldukça dikkat çekicidir (Arman ve Şerbetçi, 2012: 73).

Ülkemizde barışın kalıcılığı ve sürdürülebilirliği adına yürütülen örgütlenmeler Barış Anneleri (1996) ve Barış İçin Kadın Girişimidir. Özellikle Barış Anneleri eylemi, Türk-Kürt savaşının sonlandırılması, Türk-Kürt halkının aynı coğrafyada özgürce yaşaması ve tüm bunların gerçekleşmesi adına barış ortamının sağlanması için çalışan bir harekettir. Ülkemizde barışın kalıcılığı ve sürdürülebilirliği için yapılan en etkili çalışma Barış İçin Kadın Girişimi (2009) platformudur. Kadınlar, Barış İçin Kadın Girişimi ile her ilde barış noktaları oluşturarak barışa dair taleplerini dile getirmektedirler (Egbatan, 2013: 13).

Barışın kalıcılığı ve sürdürülebilirliği adına örgütlenen bu kadınların haricinde en anlamlı ve manidar eylem, 8 Mart 2008 tarihinde başlayan ve 31 Mart 2008 tarihinde İtalyan sanatçı Pippa Bacca'nın tecavüz edilip öldürülmesiyle sonuçlanan "Barış Gelini" hareketidir. 8 Mart 2008 tarihinde Pippa Bacca ve sanatçı arkadaşı Silvia Moro dünya barışı için beyaz gelinlik giyerek Milano'dan yola çıkmışlardır. Yaptıkları eylemin simgesi olan beyaz gelinliği seyahat boyunca üzerlerinden çıkarmadan kara yoluyla ve otostop ile Slovenya, Hırvatistan, Bosna, Bulgaristan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin üzerinden Tel-Aviv'e ulaşmayı hedeflemişlerdir. Ancak Pippa Bacca Gebze ilçesine bağlı Tavşanlı köyünün Ballıkayalar mevkiinde ölü olarak bulunmuştur. Barış gelini hareketi temiz ve insani duygularla yapılmıştır. Ancak barış için yapılan bu hareket olumsuz sonuçlanmıştır.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Eril iktidarın hükmetme dürtüsü beraberinde militarist ve milliyetçi anlayışı getirmektedir. Milliyetçilik ve militarizm ataerkil düzen içinde birbirinden beslenen ve paralel giden iki kavramdır. Savaşlar kadınlar kadar erkeklerin de yaşamında onulmaz yaralar açmaktadır. Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde savaşlar, rejim bunalımları, terör sürmekte ve birçok insan hayatı heba olmaktadır.

Şu halde dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin ötesinde, tüm bireylerin birbirlerinin yaşam haklarına saygı gösterdikleri, refah düzeylerini artırıcı katkılarda buldukları, ülkelerin birbirlerinin egemenlik haklarına saygılı oldukları, insan yaşamını kutsal saydıkları hümanistik bir bakış açısı önem kazanmaktadır. Mevcut sosyal düzene bakıldığında kadınların aşması gereken birçok sorun olduğu görülmektedir. Bunların temelinde ataerkil zihniyeti devam ettiren ve bunun kazanımlarını kaybetmek istemeyen eril anlayışın hükmetme dürtüsü yatmaktadır.

Gerek barış döneminde gerekse barış görüşmelerinin yürütüldüğü savaş sonrası dönemde kadınların toplumda güçlendirilmeleri, sorumlu mevkilerde yer almaları ve barış

görüşmelerinde aktif rol oynamaları başta hükümet olmak üzere tüm bireyler tarafından desteklenmelidir. Feministlerin barış konusunda savunduğu reçete de budur; yani kadınların barış sürecine katılarak uzlaşma ortamı yaratması ve aktif olarak müdahalelerde bulunmaları gerektiğidir.

Savaşların oluşmaması için kadınların barış sürecinde toplumun aileden başlayarak tüm kurumlarında -eğitimde, çalışma yaşamında, toplumsal ilişkilerde- kısaca kamusal alanın tümünde eşitlikçi bir statüye ulaşmaları gerekir. Bu tür bir toplum yapısı ise erkeklerin de hegemonik dürtüleri bir yana bırakıp kadınların her alanda güçlendirilmesi için katkı vermelerini gerektirir. Batılı ülkelerde kadının siyasette görünürlüğünü artırmak için erkekler tarafından yürütülen *He for She* kampanyası konuyla ilgili bir örnektir.

Bu çerçevede toplumsal cinsiyetçi yaklaşımıyla kadının da barış sürecinde etkin bir rol oynaması için gerekenler şöyle özetlenebilir:

1-1325 sayılı kararı imzalayan ülkelerin sayısının artması

2-1325 sayılı kararda belirlenen hedeflerin yerine getirilmesi için Ulusal Eylem Planı oluşturulması, planları oluşturan ülke sayısının artırılması

3-Ulusal Eylem Planı'nın etkili olması için barış görüşmelerine daha fazla sayıda ve süreçte etkin rol oynayacak kadının katılımının sağlanması

4-BM kadın, barış ve güvenlik daimi komisyonunun bir ülkenin Ulusal Eylem Planı ile ilgili iyi uygulamalarını ve alınan dersleri erişilebilir bir veri tabanında paylaşması, şeffaflık ve sorumluluk sağlaması

5-UEP doğrultusunda kadınlarla ilgili sorunlara kalıcı çözümler üretebilmek için devletin aktif rol oynaması ve bütçe ayırması

6-Barış müzakerelerinde devletlerin geleceğini belirleyen sosyal, ekonomik, politik ve güvenlikle ilgili kararlarda çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hareket edilmesi

Son söz olarak insan haklarına saygının önemini her şeyin ötesinde tutarak hem ülkesinde hem de dünyada barış için çaba gösteren, barış tehdit altında olduğu zaman eşsiz sezgi yeteneği, iletişim becerisi, ikna gücü ve müzakere yetkinliği ile her alanda önleyici ve onarıcı katkılar sunma potansiyeline sahip kadınların tüm zamanlarda bireysel haklarının yükseltilmesi dileği ile...

KAYNAKLAR

Altınay, A. G. (2001) Dünyanın ilk kadın savaş pilotu: Gökçen, İstanbul-BİA Haber Merkezi, <http://bianet.org/bianet/siyaset/1361-dunyanin-ilk-kadin-savas-pilotu-gokcen>

Arman, M. N., & Şerbetçi, D. (2012). Postkolonyal feminist teoride milliyetçilik, militarizm ve savaş karşıtlığı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 65-83.

Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, *Alternatif Politika*, 1, 1-41.

Berktaş, F. Felsefeyi “Öteki”ne açmak, İstanbul-BİA Haber Merkezi, 13 Mart 2010, <http://www.bianet.org/kadin/diger/120619-felsefeyi-oteki-ne-acmak> (06/01/2016)

Cockburn, C. (2003). Why Feminist Anti-militarism, çeviren Ayşan Sönmez, [http://www.womeninblack.org.uk/Feminist %20Antimilitarism.htm](http://www.womeninblack.org.uk/Feminist%20Antimilitarism.htm)

Cockburn, C. (2010). Women's Responses to Militarization and War, *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, Vol.11, Issue 1. Special Issue: Gender Studies in North Cyprus*.

Cockburn, C. (2011). Bana savaş deme, hayatım savaş, çeviren Irmak Kaleli, BİA Haber Merkezi, <http://bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/134839-bana-savas-deme-hayatim-savas>

Cockburn, C. (2013). Barış, Ne Zaman? Üç Ülkede Kadınların Barış Anlaşmaları Sonrası Deneyimleri: Kuzey İrlanda'da, Bosna Hersek'te ve İsrail-Filistin'de Kadınların Barış Umutlarına Ne Oldu, çeviren Ezgi Sarıtaş, *Fe Dergi* 5, no. 2, 26-37. URL: http://cins.ankara.edu.tr/10_5.html

Cockburn, C. (2015). Militarism and war, Shepherd, Laura J. (ed.), Gender matters in global politics: A feminist introduction to international relations, London and New York: Routledge, 105-115.

Çelik, A. B. (2016). BMGK 1325'ten 15 Yıl Sonra: Kadınlar, Barış ve Güvenlik, *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi*, cilt V, sayı 3, s.6-17, Londra: Research Turkey (<http://researchturkey.org/?p=10926&lang=tr>)

DGE. (2011). Çatışmanın cinsiyetçi etkileri: Türkiye, 11 Guilford Street, Londra WC1N 1DH, United Kingdom, www.democraticprogress.org

Egbatan, M. (2013). Nasıl bir barış süreci: Geçiş dönemi adaleti ve toplumsal cinsiyet, *Fe Dergi* 5, no. 2, 8-19. URL: http://cins.ankara.edu.tr/10_3.html

Eski, M. (1993). Kastamonu'da yapılan ilk kadın mitingi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27, cilt IX.

Göksel, B. (1984). Atatürk ve kadın hakları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1, cilt I.

Işık, M. & Eşitti, Ş. (2015). I.Dünya savaşı propaganda afişlerinde kadın temsillerinin toplumsal cinsiyet bağlamında göstergebilimsel incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 655-682.

Keşoğlu, B. T. (2010). Son dönem Osmanlı'da Türk kimliğinin oluşturulmasında kadınlara biçilen roller: Milliyetçilik ve Türk kadını, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 11, 143-163.

Kırkpınar, L. (2001). Türk Kurtuluş savaşında Türk kadını, Yedinci askeri tarih semineri bildirileri II. Sunulmayan bildiriler, 1763-1938 yılları arasında Osmanlı imparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde ordu ve toplum (25-27 Ekim 1999-İstanbul), Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 105-113.

Koyuncu, Ç. (2012). Feminist uluslar arası ilişkiler yaklaşımları açısından güvenlik konusunun analizi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 111-139.

MAZLUMDER Kadın Çalışmaları Grubu. (2014). Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği

Özdemir, Ö. (2015). Savaş ve çatışmalarda şiddetin kurbanları kadınlar, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 39, 310-318.

Peacewomen (t.y.). (2017). National Action Plans for the Implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security, www.peacewomen.org/member-states

Security Council (2000). Resolution 1325. www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325 (2000)

Tarihi Topun Üzerini Dantelle Örtüp Barış Mesajı Verdiler. Cnntürk, (2014). www.cnnturk.com/haber/turkiye/tarihi-topun-uzerini-dantelle-ortup-baris-mesaji-verdiler

Toprak, Z. (1994). Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkasından Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935), *İ.Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 5-13.

Tümer Ö. ve Gümüş P. Militarizme feministçe bakmak, (2007). <http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=331>

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies
2019/I: 13-30

Women, war and peace (t.y.). (2016) www.womenwarpeace.org/1325

Ek 1: *Çanakkale Belediye Başkanı Ülger Gökhan'ın durumla ilgili gazetecilere yaptığı açıklama şu olmuştur: “Artık savaştan, silahtan, toptan, tüfekten bıkkınlık geldi topluma. En azından ayıbımızı kadınların el emeğiyle örtüyoruz. Çünkü savaşlarda en büyük eziyeti gören kadınlar. Bunları televizyonlarda izliyoruz. Çocuklarıyla beraber kadınlar. Artık ‘savaş olmasın, barış olsun, savaşları sembolize eden objelerle kentimiz anılmasın’ istiyorlar. Barışın kentinde böyle bir etkinlik yaptıkları için kadınlarımızı kutluyorum. Gerçekten analık duygularını bir kez daha barış noktasında ortaya koymuş oldular” (Cnntürk, 1 Ekim 2014).*